

DUNAEGYHÁZA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

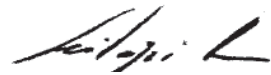
1. Bevezetés	5	6. Jó példák: épületek, építészeti részletek, kerítések, kertek, zöldfelületek	48
2. Dunaegyháza bemutatása	8	7. Jó példák: sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések	52
3. Örökségünk	13	Források	55
4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása	18	Impresszum	56
Történelmi faluközpont – „Török negyed”	19		
Faluközpont	20		
Újtelep	22		
Külterületek	22		
5. A településképi minőségi formálására vonatkozó ajánlások	23		
Ajánlások Dunaegyháza faluképéhez	24		
<i>Telepítés</i>	25		
<i>Magasság</i>	26		
<i>Tetőhajlásszög</i>	26		
<i>Tetőforma</i>	28		
<i>Kerítés</i>	31		
<i>Tornácok</i>	32		
<i>Ajtók, ablakok</i>	33		
<i>Homlokzatképzés és anyaghasználat</i>	35		
<i>Részletek</i>	36		
<i>Kerítések</i>	38		
<i>Kert, udvar</i>	38		
<i>Utcák</i>	42		
<i>Közterek, közparkok, közkertek</i>	44		
Ajánlások – beépítésre nem szánt területek	47		

Tisztelt Lakosság, tisztelt Érdeklődők!

Nagy örömmre szolgál, hogy átnyújthatom Önöknek a településünk értékeit bemutató Településképi Arculati Kézikönyvet. A dokumentáció készítői a közigazgatási területünkön található épített és természeti elemeket rögzítik e Kézikönyvben, egyúttal meghatározzák a Település sajátos egyedi hangulatát kölcsönző részleteket. A jól ismert motívumok, építészeti megoldások összegyűjtve, tematikusan csoportosítva kerek egészé formálják át az eddig részleteket megfigyelő szemléletünket. Többet adnak hozzá települési ismereteinkhez, vezetik a szemet, hogy ezentúl a kiemelt témákra fókuszáljunk, a jövő értékeit is felismerjük.

Kellemes lapozgatást kívánok a Település új oldalait is fellebbentő kiadványhoz, amelyet – elképzeléseink szerint – folyamatosan fejlesztve, a mindenkori településállapothoz igazítunk.

Büszkén vállalva e szép település vezetését,

Szilágyi István
Dunaegyháza polgármestere

Kedves Olvasó!

Épített környezetünk meghatározza mindennapjainkat, lehetőségeinket, éppen ezért fontos felelősséget vállalni épületeink minőségéért. Örömmre szolgál ebben a felelősségben osztozni és részt venni a hiánypótló feladatot betöltő Településképi Arculati Kézikönyv létrehozásában. A kiadvány hasznos ajánlásokat fogalmaz meg a jövőbeni építkezésekre vonatkozóan, amely a közösségek építészeti kultúráját is hivatott emelni. E munkának hatásait gyermekeink fogják élvezni, akik talán rendezettebb, szebb, és élhetőbb településeket kapnak majd tőlünk örökül, ahol a hagyományos és a mai korszerű épületek egyaránt harmonikusan illeszkednek a természeti környezetbe.

Fogadják és forgassák szívesen!

Tárkány-Kovácsné Albicz Ágnes
okleveles építészmérnök

BEVEZETÉS

Az építészet lényege egyfajta mesterséges környezetet teremteni a magunk számára. Épített környezetünk alakulhat organikus módon, vagy éppen tervekbe öntött elképzelések alapján, gondosan kivitelezve, de mindenképpen mesterséges elem, s így mindenekelőtt emberi jellemzők lenyomata marad. A legtöbb hazai település képe hosszú évszázadok folyamán alakult ki, s formálódott, így Duna-egyháza építészeti arculata is tükrözi polgárainak elképzeléseit, viseli az egyes korszakok nyomait, a háborús és békés évek örökségét, megjelenik benne a divat és a praktikum, a jólét és a szűkölködés is. Hat rá a falu saját múltja, de a városi, polgári motívumok csírái is megfigyelhetők.

Bár e kézikönyv célja valamiféle ajánlatot is tenni a településarculat további fejlesztéséhez, de sokszor igen nehéz megjósolni, milyen irányt vesz majd egy hosszú idő óta fejlődő falukép. Így könyvünk inkább arra vállalkozik, hogy bepillantsunk a község múltjába, fejlődésébe, abba az építészeti képbe, amely az elmúlt időszakot jellemzi. Bemutatjuk Dunaegyháza kiemelt épületeit, amelyek a helyi polgárok számára fontosak, s természetesen megismertetésre kerülnek a lakóházak jellegzetes, hagyományos motívumai, megoldásai. Természetesen minden épületnek egyenként is megvan a maga története, s fontos, hogy ezek a történetek a jövőben is továbbélhessenek egy olyan formában, amely megfelel a mai kor szellemének is.

Jelen kézikönyv nem tud és nem is szándékozik olyan elvárásokat, szabályokat megfogalmazni, amely a jövőbeni építetők vagy felújítók számára kötelező eljárás lenne, inkább segítség kíván lenni abban a kérdésben, hogy mely meglévő építészeti értékeket érdemes újragondolni, megtartani, integrálni az új tervekbe, melyek azok a már meglévő esztétikai és praktikus szempontok, amelyeket érdemes továbbörökíteni. Hiszen Dunaegyházát a dunaegyháziak alakítják, mindenki saját maga építkezik saját maga számára, de közben fontos, hogy aktív kapcsolatban legyen szűkebb és tágabb értelemben vett szomszédaival, falubelijeivel. Hiszen egy település képe sok apró pont, egyedi ház egységéből áll össze, ezek együttesen rajzolják meg a település karakterét. Egy olyan karaktert, amelyet reményeink szerint minden dunaegyházi polgár magáénak érezhet.

2

DUNAEGYHÁZA BEMUTATÁSA

Dunaegyháza Bács-Kiskun megye keleti szélén, a Kunszentmiklósi járásban fekszik egy Duna-parti kis magaslaton, a Solti-halmon. A hangulatos falu azonban eredetileg nem itt állt. A jelenlegi lakott helytől egy-két kilométerre északnyugatra feküdt a régi, Egyházi nevű falu a Duna menti lapon, amely viszont így folyamatosan ki volt téve az áradásoknak. Csak a XVII. század fordulóján, a törökök kiűzése után települt át a falu a magasabb, dombosabb részre. Ekkor alakult ki az „ősfalu” a mai Ady Endre utca, Arany János utca és Rákóczi utca vonalán. Hamarosan terjeszkedni kezdett a település, kiépült a mai Iskola utca, Hunyadi utca, Árpád utca és József Attila utca. Ez a mai község magja.

Dunaegyháza elődjéről az első írásos emlék a veszprémi káptalan magánlevéltárában fellelhető, 1217-ből származó oklevél. Ebben esik szó egy Duna menti Tolvoy elnevezésű községről – a szó feltételezhetően tolvajt jelenthetett. Valószínűleg a környék nádasaiban, lápos részein zsványok tanyáztak, és erről kaphatta a település nevét. Ezt az eshetőséget támasztja alá az a tény is, hogy A Dunán átmenő kereskedelmi és magánforgalom kiváló

lehetőséget adott a fosztogatásra. Habsburg Ferdinánd egy 1560. február 4-ei keltezésű adománylevélben nemes Paxy (később Paksy) János érdemei és hűsége jutalmául adta ezt a területet, melyhez a következő települések tartoztak: „Patay, Soth, Zador, Geder, Apastak, Egiházi, Wete, Zelyd, Zentimre in Soth”. Dunaegyháza korabeli elnevezése még egytagú: Egiházi. A magyar nyelvben egy ház (azaz szent ház) templomot jelent, így módon templom körüli településre utal. Duna- előtaggal 1848-tól található meg iratokban. Az ősfalu a török felvonulási területétől meglehetősen távol esett, így viszonylag háborítatlul élhetett a környező nádasok ölelésében. Az 1686-os török kivonulás azonban nem került el: a falu elpusztult, újjáépülése után még csak fokozatosan, majd 1686-ban részben elnéptelenedett, nem is szerepelt már nyilvántartásban. Az 1700-as évek elején, a török kiűzését követően (1701 és 1714 között) a lakatlan területekre telepések érkeztek, akik az evangélikus reformáció hívei közé tartoztak. Az idetelepített emberek felvidéki, nem magyar anyanyelvű tótok voltak. A szlovák nemzetiségi jelleget a falu mai napig megőrizte, a lakosság jelentős arányban ma is szlovák ajkú. E néhány családból 1770-re 810 fős faluvá nőtte ki

magát a település. Már 1715-ben iskolát építettek, az első nádfedeles evangélikus templom helyett pedig 1775-ben új kőépületet emeltek, barokk stílusban. Az 1806-ban megépült újabb iskola a mai óvoda helyén állt. 1937-ben az épületet életveszélyesnek nyilvánították és lebontották. Helyén új, állami iskolát építettek. Egészen az 1940-es évekig gondot okozott a falu lakóinak a magyar nyelv használata. Az idegen betelepülőknek, ha el akarták fogadtatni magát a közösséggel, meg kellett tanulnia szlovákul. Napjainkban halványul a szlovák nyelv ismerete, de az oktatásban, a rendezvényeken a község lakossága még ápolja a hagyományokat. Népesége az újratelepítés óta folyamatosan emelkedett, majd pedig ismét lecsökkent: 1910-ben a lakosság száma elérte a 2300 lelket, 1990-ben viszont már csak 1329, s 2000-ben is csak 1502 fő volt. A település tényleges népességszámát történetileg csak viszonylagosan lehet megállapítani, ugyanis közigazgatásilag egy időben Kisapostag is hozzátartozott. A XX. század elején még sokan éltek a környező tanyavilágban, amit a század második felére lényegében teljesen felszámoltak. 1848-tól már minden hivatalos iratban Dunaegyházaként szerepel a község, de az összeírásokban olykor Tót-Egyháza megnevezés is előfordult. Az 1860-as években megindult az iparosodás, amely kismértékű, város felé való elvándorlással járt. 1830-ban Dunaegyházán egyetlen céh működött, a takácsok céhe. Az 1900-as évek elején már vegyesbolt, hentes és mészáros is volt a faluban. A lakók igyekeztek mezőgazdasági termékeket értékesíteni: A kereskedelem elsősorban a dunaföldvári piacra orientálódott, majd 1931-ben Dunaegyházán is engedélyezték a piactartást. 1926-ban közvetlen autóbuszjárat indult Budapestre, majd 1928-ban megépült a dunaföldvári híd, ami ke-

reskedelmiszempontból fontos szerepet játszott a falu életében. Az országos postahálózatba és a telefonhálózatba a községet Apostagon keresztül kapcsolták be. Az elektromos áramot 1941-től vezették be a faluba. A második világháború után egyre jobban érződött a község határainak szűkössége. Ekkor kezdődött meg az elvándorlás, az itt élők fenntartották lakhelyeiket, csak munkába jártak más városokba, esetleg különféle hajózási vállalatoknál dolgoztak, és a tengereket járták. Azok közül, akik a faluban maradtak, sokan elszegényedtek. Az 1950-es években a község számos téren küzdött felzárkózási nehézségekkel. Ezen segített a megépült művelődési ház, az óvoda megalapítása és az új, hat tantermes iskolaépület átadása. Az 1960-as években a község dolgozó parasztságának 98%-a a Haladás Termelőszövetkezet tagja lett. Szintén ekkor épült meg az iskolához vezető betonjárda, amit a mai napig is „ulicskának” neveznek az itteniek. Az 1990-es években, a rendszerváltás után a Települési Önkormányzat Települési Kisebbségi Önkormányzattá alakult. Ekkorra az evangélikus templom mellett – az egyre nagyobb számú katolikus betelepülő számára – megépült a katolikus templom. Az ezredfordulót követően folyamatosan fejlődött a település, utakat építettek, parkosítottak, és új buszmegállók épültek. 2004-ben a TSZ részvénytársasággá alakult át. Napjainkban is sok falubeli él a mezőgazdaságból, főleg burgonyatermesztésből, de emellett sokan járnak a közeli Dunaújvárosba is dolgozni, ahova az átjutást az újonnan megépült Pentele híd segíti. Dunaegyháza két ősi közlekedési vonala az országút és a dunai hajózás. Ugyan a falunak közvetlen kikötője sosem volt, a helyiek a közeli kikötőkben eleinte Dunaföldváron vagy Dunavecscén, később már Apostagon is hajóra tudtak szállni, így akár Budapest is elérhető volt számukra. Az első, mo-

dern értelemben vett, kiépített országút a községtől 3,5 kilométerre húzódó, Budapestet Zimonnal összekötő út volt, a mai, Bajára tartó 51-es főút elődje. Ehhez épült bekötőút Apostagon keresztül 1925-ben, ami később Soltig folytatódott. A Kunszentmiklós—Dunapataj-vasútvonalat 1902 októberében adták át a forgalomnak. A vonal eredetileg Dunagyháza-hoz közelebb vezeték volna. Az akkori közfelfogás azonban állítólag nagyon féltette a legelő állatait a „gőzszörnyetegtől”, ezért lemondtak arról, hogy a közelben haladjon át a vasút. Ugyanakkor a vonal közelségeért több uradalom gazdája is lobbizott, így végül a településtől 5 kilométerrel távolabb építettek vasútállomást. A vasútvonal azonban ma már nem működik. A település életének fontos része a Duna, egyik holtága a falu központjától másfél kilométerre található. Mellette hangulatos vízparti pihenőhely alakult ki, illetve a partra néző löszfalon az 1980-as években üdülőtelep létesült.

3 ÖRÖKSÉGÜNK

A történelmi faluközpont szélén áll evangélikus templom. A Dunaegyházi Evangélikus Egyházközség 1715-ben már működő gyülekezet volt, ekkor egyszerűbb kivitelű templom szolgálta a híveket. Ekkortól mindig volt evangélikus lelkész, még abban az időben is, amikor a megyében máshol ezt nem engedték meg. A mai templom épülete 1774–1775-ben épült, Hajnóczy Sámuel lelkész szolgálata alatt. A hívek még 1773-ban kértek engedélyt Mária Teréziától az új templom építésére, amit 1774 őszén kaptak meg. Az akkori törvények szerint evangélikusok nem építhettek templomot toronnyal és utcai bejárattal, csak úgynevezett imaházat, torony nélkül és

udvari bejárattal. Így készült el a mostani barokk stílusú templom hajója: egy bejárattal az udvar felé. Később a déli oldal elé mégis tornyot építettek, fából: Ez azonban inkább csak harangláb lehetett, és nem sokkal később meg is rogyott. A későbbi templomtornyot Sárkány Sámuel építette 1820-ban. 1825-ben órát is tettek a toronyba. Az eredeti toronysisak leégett egy villámcsapás miatt, és csupán 1885-ben építették újjá. Az első harangot a torony elkészültekor vásárolták és emelték fel. A másodikat 1846-ban, a harmadikat 1874-ben. A két utóbbit az első világháború idején, 1915-ben háborús célra rekvirálták, és csak 1925-ben sikerült pótolni őket. A gyülekezet megvásárolta a budapesti Rákóczi úti templom Than Mór által 1867-ben festett nagyméretű oltárképét, amely az egyik legszebb ilyen jellegű festmény az evangélikus egyház tulajdonában. A Dunaegyházi Szlovák Tájházat 1985-ben hozták létre. Célja, hogy az ideérkezők megismerkedhessenek a falu múltjával, a régi használati tárgyakkal, népviselettel, szokásokkal. Az épület és a kiállított tárgyak a dunaegyházi szlovákság XIX., illetve XX. századi életmódját tükrözik. A tájház a XIX. század közepén épült. A tulajdonos Petrik család ebben az időben a szegények közé tartozott. Az épület a szegény paraszti házak tipikus példája, ami a hagyományoknak megfelelően vertfallal épült. Tetőszerkezetét a környéken található fából ácsolták, és náddal fedték be – a település körüli mocsárban bőven akadt belőle. Az épület jellegzetessége, ami a szegényparaszti házaknál mindennapos volt a döngölt agyagpadló. Egyszerű volt elkészíteni, az alapanyag a faluszéli

agyaggödörökben (helyi nevén: jamiszka) adott volt, karbantartása és tisztán tartása sem okozott különösebb fáradságot. Söprés után kevés homokkal szórták fel, locsolókannával különböző mintákat formáztak a homokra. Ez a ház szoba-konyha-belső kamra elrendezéssel épült, apró udvarral, ahol még hajdan helyet kapott az állattartáshoz nélkülözhetetlen istálló és fészer is. Ma a lakóépület mellett fészer áll, alatta egymás után sorakoznak az egykori önellátó paraszti gazdaság eszközei, a szénásszekér, kukoricadaráló, faeke és más szerszámok is, de egy a 20. század elejéről származó tűzoltóautó is helyet kapott. Az udvaron állították ki a régi temetőből származó sírköveket és kopjafákat, érdekesség, hogy ezek egytől egyig szlovák családok sírhelei, de feliratozásuk mégis magyar. Az itt található udvari kemencének nagy a jelentősége ünnepekkor. Pünkösdkor benne sütik a kalácsot, a kemencés lángost és az augusztus 20-ai új kenyeret is, melyet délután a művelődési házban áldanak és szentelnek meg. 1963-ban épült az új, eredeti elnevezése szerint Petőfi Sándor Művelődési Otthon a Táncsics és Petőfi utca között, a földműves szövetkezeti boltok szomszédságában. Az épület a két utca közötti terep emelkedését ügyesen használja ki. Így a homlokzat a Petőfi utca felől emeletes, míg a Táncsics utca felől a színházterem földszintes épület benyomását kelti. A 300 férőhelyes színházteremben sokáig aktív színházi élet folyt, számos vándortársulat játszott deszkáin. Helyet kapott még itt a köz-

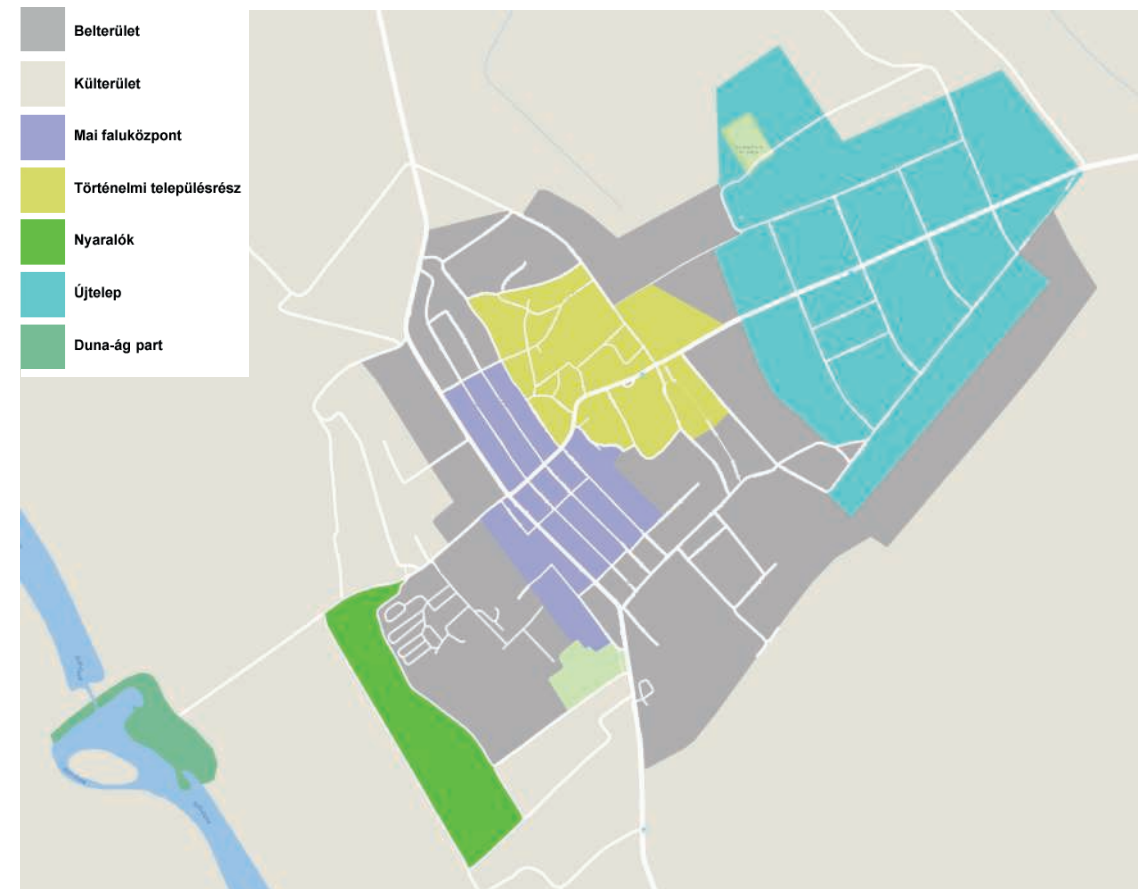

ségi könyvtár, illetve eredetileg a tömegszervezetek, a párt és az ifjúság klubhelyiségei is. Dunaegyháza a Duna melletti magaslatra épült, számos pincét vájtak e domboldalba. Sok udvaron közvetlen pincelejáró is van, amelyek a termények tárolásra alkalmas hűvös, föld alatti kamrákat rejtnek. Ez a hűtési és tárolási megoldás jellegzetessége a faluképnek. Emellett a löszfal oldalában is sok pincelejárót építettek ki borászati célból; néhol műves kapuzat is keretezi őket. A pincesor egy időben helyi védettséget élvezett. A községhez tartozó Duna-part a holtághoz közel található, másfél kilométerre a falu központjától. A partszakasz természetes szépségével nyáron strandolási, az évszakoknak megfelelően pedig sátrazási, korcsolyázási, főzési lehetőségekkel várja a helyieket és az idelátogatókat. Nyáron büfé is üzemel itt. A partra vezető út mellett, a löszfal oldalában, az 1980-as években üdülőházak épültek.

4

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ, ELTÉRŐ KARAKTERŰ TERÜLETEK LEHATÁROLÁSA

Dunaegyháza szerkezete összetett, hiszen a XVIII. század elején zajló újratelepítés eléggé esetleges faluképet rajzolt ki, csak bő egy évszázaddal később kezdtek egységes faluszerkezetet kialakítani. A történelmi faluközpont girbegurba utcácskái a hagyományos halmaztelepülésekre jellemző ófalu képét mutatják, szerencsére máig meg tudott maradni az eredeti utcakiosztás és a lakóházak nagyrésze. E mellé közvetlenül kapcsolódik a XIX. századi falurész, ahol már egyenes utcákban láthatunk szabályosan elrendezett házsorokat. Érdekesége, hogy a közintézmények, a templom, a községháza, az iskola mind az ekkori falu szélén épültek meg. A XX. század második felében aztán egy teljesen új, lényegesen szellősebb, de szintén szabályos kialakítású negyed jött létre, az Újtelep, amely fizikailag is elkülönül a falu régebbi részeitől.

TÖRTÉNELMI FALUKÖZPONT – „TÖRÖK NEGYED”

19

A Dunaegyháza magját alkotó történelmi központ a domb legmagasabb pontja köré a XVIII. században épült fel; a falu szűk kis parcellákon egymáshoz ragasztott szoba-konyhas házikói földes belső terekkel és tenyérnyi udvaraikkal szegénységre utalnak. Feltételezhető, hogy a sűrű

beépítettségnek a családbővülések lehettek az okai: ha valamelyik gyermek megházasodott, a nagy ház mellé építettek egy kisebbet, ott húzódtak meg a fiatalok, majd a kerítés került a két ház közé, később egyik-másik házat eladták. Így aprózódott el a terület, és vált rendszertelenül

épült, kis parcellájú telkek meglehetősen tarka kavalkádjá. A halmaztelepülés-jelleg az évszázadok során szerencsésen megmaradt, köszönhetően annak, hogy itt viszonylag kevés volt a tüzeset, más jelentősebb pusztítás sem érte, így ma is nagyjából az eredeti képét mutatja.

FALUKÖZPONT

A Török negyedhez közvetlenül kapcsolódik a XIX. század második felében, már tervszerűen épült újabb falurész, a mai Petőfi, Táncsics és Kossuth Lajos utcák által határolt terület. Itt a parcellák nagyjából egyformák, a házak már a tulajdonosok jobb anyagi lehetőségeiről árulkodnak, például tágasabbak a korábbiaknál. A felosztásuk jellegzetes, hármas falusi beosztás: tisztaszoba, konyha, lakószoba; sok helyen tornácos kialakításúak. Az épülethez kamra és istálló tartozik. A zárt kertekben általában gyümölcsfákat is ültetnek és helyenként gazdasági épületek is előfordultak. Az alapvetően hajózással foglalkozó, ezáltal tehetősebb családok gazdagságukat reprezentálva, vályogházuk utcai homlokzatát téglából építették meg. A központban áll néhány szolgáltatási és közösségi épület is, így a korábbi Hangya Szövetkezet helyett, az 1970-es években a kor szellemében erőteljesen modernizált ÁFÉSZ üzlet épült, ami ma is élelmiszerboltként működik. Szintén itt nyílt meg a falu kulturális életét meghatározó művelődési ház és a könyvtár. Szemben velük, a Török negyed határánál közösségi tér létesült, mellé szabadtéri színpadot építettek, valamint itt található az 1948-49-es forradalom és szabadságharc emlékműve, valamint Sárkány József szobra is. A faluközpontot nyugat

felől a régi országút és a mellette létrejött pincesor határolja, innen a Duna felé mezőgazdasági szövetkezeti területek jöttek létre. A Duna utca és az Országút utca sarkán állt az Otthon szálloda, amely a második világháború után a termelőszövetkezet tulajdonába került. Benne jelenleg irodák működnek, homlokzatának, műves díszítései mára sajnálatos módon eltűntek.

ÚJTELEP

Újtelep a falu legfiatalabb része. Az 1941-es árvíz után a szegényebb családok részére olcsó, nagycsaládos házakhoz kezdtek felparcellázni a falu Dunától távolabb eső részét. A faluközpont és az így kialakított Újtelep között széles határmezsgye húzódik, árokkal, szántóval, karámokkal. Itt már 200–400 négyszögöles telekre épültek nagy számban a modern, fürdőszobás lakások. Azelőtt ide, a „hegyekre” csak legeltetni vagy kirándulni mentek a gyerekek a faluból. 1959-ben épült a hat tantermes iskola szolgálati lakással, ekkortól ide jártak a falusi tanulók. Az Újtelep házai által körülölelt kertek között általában nincs kerítés, mai elnevezéssel közösségi gazdálkodást lehet folytatni bennük. Az 1950-es évek első felében, Dunaújváros épülésekor sok új, a korábnál nagyobb, a legtöbb esetben kétszintes ház épült. A későbbi új betelepülők is leginkább ezen a területen építkeztek.

KÜLTERÜLETEK

Dunaegyháza Duna-partja a központtól kicsit távolabb esik. A kellemes, ligetes, erdős part menti részt szántóföld-sáv választja el a falutól, üdülőteleppel szegélyezve az utat.

5

A TELEPÜLÉSKÉP MINŐSÉGI FORMÁLÁSÁRA VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

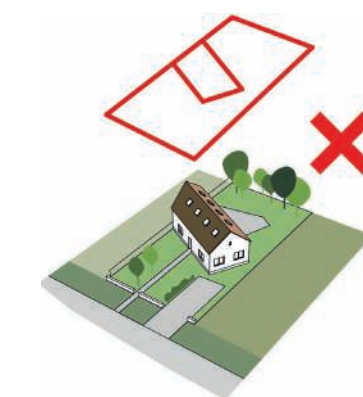
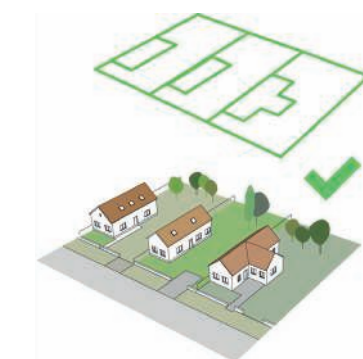
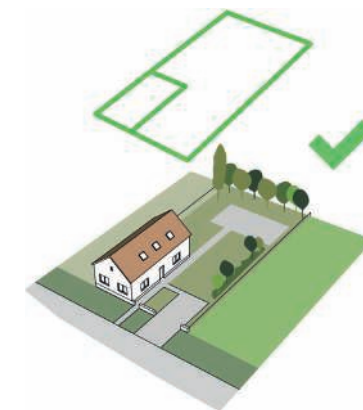
AJÁNLÁSOK DUNAEGYHÁZA FALUKÉPÉHEZ

A település épületeinek többsége a XIX. század végén és a XX. század elején, vályogfalazattal épült két-, illetve háromsztatú parasztház. A másik jellegzetes épületfajta a XX. század második felére jellemző sátortetős típusház, amely minden utcában megtalálható, de leginkább az Újtelepre jellemző. Díszes polgárházra kevés a példa, mivel a település sohasem volt igazán gazdag. Az utóbbi években nagyon kevés lakás épült. Dunaegyháza alapvetően az egyszintes épületek jellemzőek, ettől a közintézmények sem térnek el, kivéve a művelődési ház szinteltolós, a domborzati viszonyokat kihasználó épülete. Lakóházakból csak a központon kívül, leginkább az Újtelepen és az üdülőtelepen látható néhány kétszintes épület. A hagyományos építőanyag a vályog. A régebbi házak nagy része alapozás nélkül épült, vertfal, döngölt padló és nádtető jellemezte. A XX. században már készültek alapozások, illetve változatos építőanyag-használattal találkozunk. Az 1950-es évektől, Dunaújváros közelsége miatt, itt is a házigyári blokkok mintájára úgynevezett salakblokkos falazással építkeztek.

TELEPÍTÉS

A falu – mivel hagyományos értelemben szinte az elmúlt fél évszázadig különösebb rendezési elv nélkül fejlődött, – történelmileg halmaztelepülésnek számít, ezért nehéz ideális telepítési helyzetről beszélni. Ugyan a parasztházakat általában az utcához igazították – homlokzatuk azzal párhuzamos –, a Török negyedben számos olyan, az utcának hátat fordító épületet találunk, amelyet a Nap mozgásához tájoltak, általában keleti irányba. A központ körüli utcák koncentrikusan, általában a szabályszerűségeket figyelembe vétele nélkül fejlődtek ki. Az Újtelep házai szabályosan rendezettek, az utcára párhuzamos főhomlokzattal rendelkeznek. Az újabb utcák képe ennél egységesebb, az épületek főhomlokzata az utcára néz, az épületek párhuzamosan állnak. Építkezésnél mindenképpen érdemes a szomszédos házak elhelyezkedését figyelembe venni, hozzájuk igazodni. A régebbi építésű családi házak általában a telek oldalhatárán állnak, adott esetben csak kisebb előkertekkel. Főhomlokzatuk közvetlenül az utcafrontra épült. A növényzettel határolva az épület mögött védett kert kialakítására van lehetőség. Előkert az újabb házaknál is jellemző, nem csak az utca és a ház pozitív összhatása, hanem a klimatikus szempontok miatt is ajánlott telepítése.

MAGASSÁG

Dunaegyháza családi házainak magassága alapvetően azonos, leginkább egyszintes; kétszintes házat elvértve találunk, ennél magasabb építmény pedig csak a falu templomtornya. Épp ezért a jövőbeni épületkialakításoknál is ajánlatos megtartani a visszafogott, lehetőleg egyszintes és nyereg- vagy sátoztetős szerkezetet; a Török negyedben kifejezetten kerülendő nagyobb tömegű ház építése. Az épületmagasságon általában túlnyúlnak a fák, s ezt a jellegzetes faluképet érdemes megtartani.

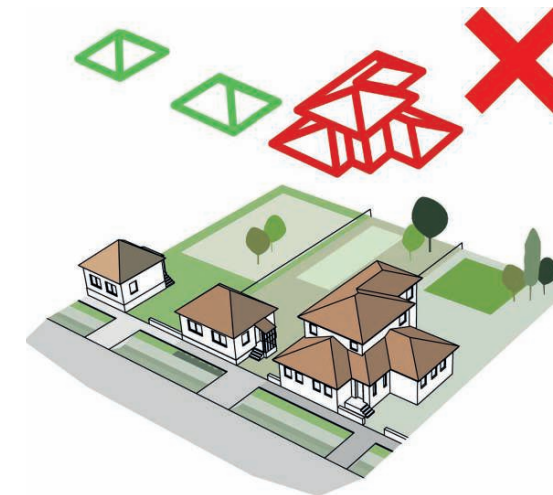
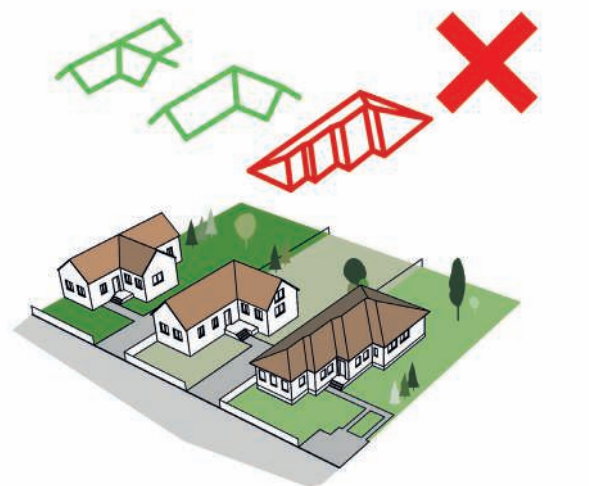
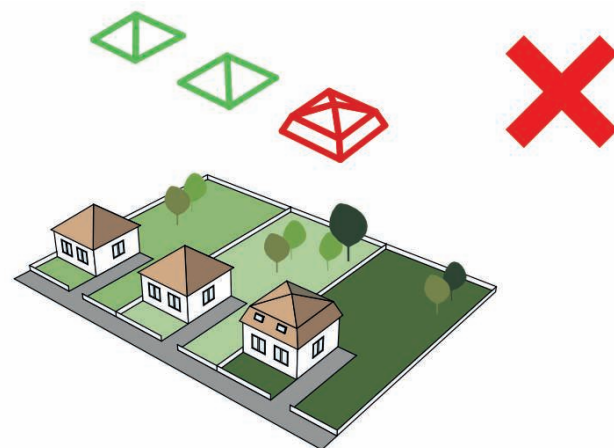
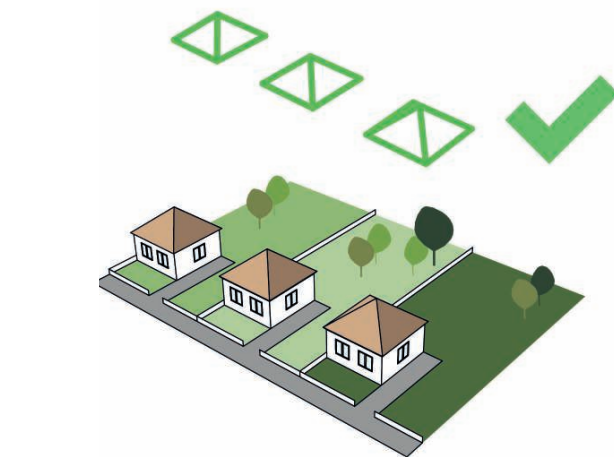
TETŐHAJLÁSSZÖG

Dunaegyháza házainak legnagyobb részén a tető hajlásszöge alapvetően azonos, ez általában a középületeknél és az egyedi kialakítású polgári házaknál sem különbözik nagyon. Lapostetős családi házak nincsenek. A tetőzet kialakításánál érdemes a szomszédos épületeket is megfigyelni. Lapostetős, vagy kisebb hajlásszögű tetőzet építése nem ajánlott.

TETŐFORMA

A hagyományos parasztházak esetében korábban megszokott volt a nád-tető használata. A nádfedést azonban a XX. század második felében fokozatosan felváltotta a cserép és a pala. A falu épületeinek legnagyobb részén egyszerű formájú nyeregtető látható, amely a házak formáját egyértelműen leköveti. A kontyolt tetőforma nem jellemző, ugyanúgy a tetőterek kialakítása sem, így nem nagyon jellemzők a tetőablakok, illetve a tetősíkből kiemelkedő elemek. Míg a hagyományos parasztházak esetében a nyeregtetős kialakítás a legalkalmasabb a ház formájának lekövetésére, a XX. század második felében épült, általában négyzet alapú lakóházakat már sátor-tető fedí – értelemszerűen ezt érdemes figyelembe venni új ház építéskor.

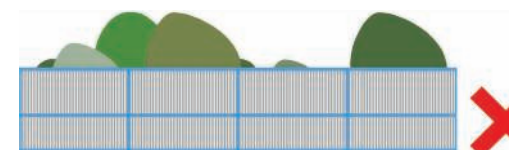
SZÍNHASZNÁLAT

Dunaegyháza családi házainak legnagyobb részén alapvetően azok eredeti színe, leginkább a fehér és a halvány sárga árnyalatokat viselnek, sok esetben barna lábazattal vagy barnás, bordós mintázattal kiegészítve, ami egységesnek ható, visszafogottabb színvilágot ad a falu arculatának. Ettől csak néhány esetben tértek el egy-egy mintázott homlokzattal, külön színnel vagy keretezett nyílászárókkal. A faluban jelenleg nincs kiugró, az összképet megzavaró színezetű ház. Törekvés, hogy a jövőben is így maradjon. Egyes épületek felújításakor a terra szín jól igazodik a falu arculatához – ilyen például a felújított községháza, illetve több hasonló árnyalatú, új építésű családi ház is. A felújítások során szerencsés a házak eredeti színét, legtöbb esetben a tiszta fehérét választani. A rózsaszín, illetve a sárga erősebb árnyalatai, valamint a nagyon eltérő, például erőteljes világoskék, fénylő almazöld és hasonló színek azonban már kerülendők. Az épületek nagy része vakolt, a téglaborítás ritkaságszámba megy, ha mégis előfordul, akkor inkább a módosabb házak falán jelneik meg. Hatása kellemes, szépen rendben tartva jól illeszkedik a faluképbe.

KERÍTÉS

Dunaegyháza nehéz egységes kerítésfajtát felfedezni, az idők folyamán jóformán a létező összes típus megjelent. Ha zártabb portát kívánunk létesíteni, érdemes természetes, tömör zöldkerítésben, bokor- vagy bukszussorban gondolkodni, de az összképre kedvezően hatnak a levegősebb, szépen kidolgozott léckerítések is. A hagyományos parasztházak és a XX. század második felének típusházai mellett jól mutatnak a lábazatos, oszlopos, vagy oszlop nélküli, de áttört kerítések. Az utóbbi háztípushoz sokszor vaskerítést építettek, ez az adott kor jellegzetessége, jól idomul a házakhoz, máskor a tulajdonos megelégszi azzal, hogy egyszerű drótkerítéssel jelöli ki birtoka határait. A drótkerítésből a jó minőségű megoldás ajánlott, ellenkező esetben könnyen hullámossá, idővel rozsdássá válhat. Nem szerencsés a drótkerítést más, a transzparenciát gátló anyaggal, például zöld hálóval bevonni. Szintén nem javasolt a hullámlemezű fémkerítés kialakítása, amely túlságosan zárt, rideg, ipari hangulatot kölcsönöz.

TORNÁC

Dunaegyházán gyakoriak népi építészetet jól reprezentáló tornácok. Egyszerű, máskor hengeres oszlopszatú, műves megoldásokkal is találkozhatunk. Az utca felé forduló, nyitott tornácos parasztházak esetében jellemző az a megoldás, hogy a bejáraton kívül az ablakok is erre nyílnak. A tornácokat mára sok esetben részben vagy egészben beépítették. A tornácépítés hagyománya a második világháború után eltűnt, de az újonnan építendő házak esetében érdemes újra alkalmazni, azonban ügyeljünk arra, hogy az utca felé kialakított homlokzat tömegében, szerkezetében ne térjen el a környező házaktól.

AJTÓK, ABLAKOK

Az épületek megjelenését és hangulatát az ablakok megjelenése is jelentős en befolyásolja. A hagyományos, századelős parasztházaknál a keskenyebb, kisebb ablakok, a kétosztatú nyíláskialakítás jellemző, míg a század második felében épült házaknál már nagyobb, leginkább háromosztatú ablakokat találunk. Nyílászárók cseréjekor vagy új építésű háznál érdemes figyelembe venni a környéken alkalmazott megoldásokat, hogy minél jobban igazodhassunk a környezethez.

HOMLOKZATKÉPZÉS ÉS ANYAGHASZNÁLAT

Dunaegyháza régebbi házai agyagból épültek, alapozás és szigetelés nélkül, amelyeket kívülről vakolattal láttak el. A XX. század második felében a jellemző építőanyag már az égtett téglá, a cement, a falazóblokk, vagy pedig a speciális salakblokk, illetve a pala és a cserép voltak. A homlokzati kialakítások nem igazán térnek el egymástól, leginkább az adott építési korszakot tükrözik. Az új építésű házak esetében természetesen el lehet térni a korábban jellemző anyaghasználattól, de mindenképp érdemes megtartani a meglévő házak arányát, elrendezését, térstruktúráját. A homlokzati díszítéseket nem érdemes alkalmazni új házaknál, inkább a felületekkel, a síkokkal, esetleg változatos anyaghasználattal is kialakíthatunk az egyedi homlokzatot, természetesen a szomszédos környezettel harmóniában. Felújításokkor érdemes megvizsgálni, hogy az eredeti homlokzaton alkalmaztak-e bármilyen ornamentikát, esetleg téglaromzatot, amelyek kiemelése ajánlatos.

RÉSZLETEK

Az épített környezet mellett fontos a természet, a fák és növények kapcsolata a házakkal. A faluban számos fa és bokor található, amelyek nem csak gyönyörködtetnek, de praktikusak is. A folyton változó növényvilág szépen gazdagítja a település portáit, emellett nagyon sokan ültetnek hasznos kultúrnövényeket, amelyek nem csak az utcaképet és az épületek környékét teszik hangulatossá, de termésük számos módon felhasználható. A házakat körülvevő terebélyes fák jelentős szerepet vállalnak az árnyékolásban is. Korábban szinte minden lakóházon nádtető volt, ma már ritkaságszámba megy ez az amúgy természetes

szigetelő megoldás. Szintén már kevés deszkázott oromzatú házzal találkozunk a faluban, néha pedig szépen kidolgozott téglaromzat esetleg macskalépcső zárja a tetőzetet. Néhány lakóház esetében kiemelkedő, kifinomultabb formájú vagy mintázatú az oromzat kialakítása. Máskor pedig finom ornamentikával, a módosabb parasztházak esetében pedig jellemzően téglahomlokzattal találkozhatunk. A hagyományos, egyszerű parasztházakon, ha általában nem is engedhettek meg maguknak díszítést az építető családok, de egy-egy gondosabban kiképzett felülettel, részlettel gazdagíthatták portájukat.

Dunaegyházán elég vegyes képet mutatnak a kerítések. Leginkább lábazatos kerítéstípussal találkozunk, amelynek felső része áttört, de sok helyen egyszerű drótfonatú kerítést alkalmaznak. Helyenként még megmarad, vagy újonnan épített, fából készült léckerítéseket találunk, amely ugyan zártabb, mégis jól illik a falu összképéhez. Egyes esetekben szépen telepített és karbantartott zöldkerítéssel, bokorsorral teljesen zárt, ennek ellenére barátságos térelválasztókat láthatunk. A kertkapuk és a gépkocsibejárók esetében is hasonló módon járhatunk el. A kapu legyen ugyan kiemelt pontja a kerítésnek, adjon annak hangsúlyt, de ne legyen hivalkodó, ne viseljen más tájakra jellemző stílusjegyeket.

KERT, UDVAR

Dunaegyháza összhangban él a környező természettel, szoros kapcsolatban áll a Dunával is. Ez meglátszik a házak kertjén is, ahol többnyire gyümölcsfák nyújtanak kellemes árnyékot. Az érő gyümölcsök pedig változatos színvilággal tarkítják a kertet. Az udvarokon nagyon sok helyen folyik háztáji zöldség- és gyümölcsstermesztés. Néhány udvarban megtaláljuk a hagyományos gazdasági épületeket is, a terménytároló, fából készült górékat, valamint ólakat, a kertben jellegzetes kerek kutat.

A díszes, gondozott előkert öltözteti a házat, kiemeli karakterét, ugyanakkor elrejtja a kíváncsi szemel elől az elrejtendőket. Hozzájárul az utcaképhez, kiegészíti azt, így – településarculati szempontból – fontos a környező előkertek stílusát, kialakítását is figyelembe venni előkertünk, kertünk tervezésekor. Kialakításakor okosan kell gazdálkodni a helyi adottságokkal, s kreatívan felhasználni az esetlegesen már meglévő fákat, bokrokat. Érdekes olyan fajokat telepíteni, amelyek hasonló fényviszonyokat, földtípust és vízmennyiséget igényelnek, s mindenképpen jó, ha figyelünk arra, hogy olyan fajokat telepítsünk, amelyek nem csak virágukkal, hanem levelükkel, termésükkel is díszítenek, így majdnem egész évben színesíthetjük udvarunkat. Az előkertbe bátran ültethetünk színes virágú évelőket, egynyári virágokat is, természetesen ügyelve a színharmoníára, s arra, hogy az előkert a ház közelsége miatt jellemzően kevesebb vízhez jut.

A „zöldkerítés” a növények térelválasztó elemként való alkalmazása a kerten belül is kiváló megoldás lehet – a kert egyes részeit alacsonyabb és magasabb növényfalakkal határolhatjuk el egymástól; az előkertben ezt legfeljebb 1,2 méter magas cserjékkel, lágyszárúakkal érdemes megoldani, sövénynek lombhullató, legfeljebb 1,5 méter magas cserjék a megfelelőek – a tájidegen tujafélék,

bár elterjedtek, de meglehetősen elűtnek a környék hagyományos növényzetétől, helyette közepes méretű, laza ágalású, takarási céllal pedig mértékkel, de használhatunk tömör, sötét lombú növényeket. A kerti építmények kapcsán is fontos figyelembe venni a főépület anyag- és színhasználatát, például a nyílászárók színezését, de jó megoldás a különféle futónövényekkel való takarás a pergolák, növényrácsok, gépkocsibeállók, s főleg a kukatárolók esetében, amiket egyébként praktikus okokból érdemes a kertkaputól balra elhelyezni az épülethomlokzat vonalában.

UTCÁK

Az egyes utcák képe markánsan meghatározza egy-egy település arculatát. Az utcaképet természetesen elsősorban az ott található ingatlanok - családi házak, középületek, kapcsolódó kertek - formálják, de magának az utcának a kialakítása is jelentősen befolyásolja a járókelők, a falun átutazók közérzetét, a település hangulatát. Közben olyan, más szinteken szabályozandó tényezők is meghatározzák a település utcaképét, mint az azon áthaladó forgalom. Dunaegyházán ez nem túl jelentős, hiszen a településen kívül vezet a Budapestet Bajával összekötő, nagyobb forgalmat bonyolító 51-es út, a falut csak kisebb bekötőúton érhetjük el, átmenő forgalma pedig nincs. A helyi közlekedés is leginkább kérekpáron zajlik, így a faluban alapvetően kicsi a gépkocsiforgalom. A falu mindkét főutcája a falut szolgáló bekötőútként szolgál, így azokon szinte csak a célforgalom közlekedik.

A falu központjának utcái alapvetően keskenyek, ettől csak a bekötőútként szolgáló Országút utca tér el, kétszer egy forgalmi sávjával, mellette zöldsávval és vízelvezető árokkal, valamint a házsor előtt betonlapokból készült járdával. Utcái jellemzően szűkek, azonban szinte mindenhol találunk zöldsávot, illetve kellemes árnyékot nyújtó fákat; járda általában nem tartozik hozzájuk. Az Újtelep utcái szélesebbek, szellősebbek, egyenesek és rendezettek. A fák ültetésénél ügyelni kell arra, hogy a kifejlődő lombzat ne zavarja a magasban futó vezetékeket, kábeleket; ne kelljen csonkolni a fát. Ugyanígy figyelni kell, hogy a gyökérzet is akadály nélkül terülhessen szét a talajban, ne érjen föld alatti vezetékeket. A járőfelületek, burkolatok kialakítása során a vízáteresztésre, a javíthatóságra, tartóságra és az akadálymentességre egyaránt gondolnunk kell. A burkolat színében a visszafogott, semleges színeket válasszuk. Minden apró burkolatrészletet meg

kell tervezni, a kerítések lábadataihoz illeszkedéstől kezdve a zöldfelületek szegélyéig. Dunaegyházán jelenleg az aszfaltozott útvonalak mellett leginkább öntött betonlapokból kiképzett járdákat találunk. Az utak szélén általános a zölddel befuttatott vízelvezető árok jelenléte is.

KÖZTEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK

A települések életének fontos részét képezik annak közterei, ahol a helyiek találkozhatnak, közös eseményeiket együtt megélhetik, egyben az identitásukat is erősítik. Dunaegyházán két jelentősebb köztér alakult ki. Az egyik, a Török negyed és a XIX. századi falurész találkozásában, a Petőfi utcánál, a művelődési házzal szemben található, létesítésekor Lenin térnek nevezett térség. Ennek középpontjában áll egy kerek szabadtéri színpad, amit emelkedő padsorok vesznek körül. Itt helyezték el 1993-ban a falu fennállásának 775 éves évfordulójának és a magyar államalapításnak az emlékművét, valamint egy kopjafát is. Ez a tér ad otthont a falu ünnepeinek, nagyobb nyilvános eseményeinek. Szerencse, hogy a művelődési ház a közelben áll, hiszen ha időközben elromlik az idő, ennek termeit is igénybe lehet venni. Az Országút és a Duna utca találko-

zásához közel újabb létesítésű kis park található, benne rózsakerttel, napórával, illetve a falu turisztikai térképével. Az árnyasban meghúzódó néhány pad pihenésre csábít. Fontos szerepe van még a Szlovák Tájház udvarának is, amelynek kemencéjében számos ünnepen közösségi sütést, az azt körbevevő, parkos részeken pedig különféle programokat rendeznek. Szintén kiemelkedő maga a Duna-part, az ott meghúzódó liget, amely szinte minden évszakban lehetőséget ad a kikapcsolódásra, pihenésre. A fák árnyékában egy szellős elrendezésű fa játszóteret is létrehozta. Játszóteret ezen kívül még a Mikszáth utcában találunk, közel az óvodához. A közösségi tér formálásába mindenképp érdemes szakembereket bevonni, előzetesen pedig alaposan felmérni a helyiek igényeit, szükségleteit. Ha nem megfelelő a tér, rossz használathoz, a környezet gyors leromlásához vezet. A terek kialakításakor fontos felmérni a használók várható szokásait, a használók számát, a használat időszakait, jellegét. A megfelelő mennyiségű és minőségű teret szükséges biztosítani a tevékenységekhez és a közlekedéshez. A növényfajok megválasztása és ültetése során azok térigényét is figyelembe kell venni, számolva növekedésükkel, egymásra árnyékolásukkal.

AJÁNLÁSOK – BEÉPÍTÉSRE NEM SZÁNT TERÜLETEK

Dunaegyháza belterületén kívül alapvetően mezőgazdasági művelésre fogott területekkel, leginkább gabonaföldekkel találkozhatunk. A tájképvédelmi jelentőségű településrészekben fokozott körültekintéssel kell minden beavatkozást (építést és terület-használatot) megvalósítani. Általánosan javasolt a területek beépítetlen jellegének megtartása a már kialakult és értéket képviselő építmények karakterének megővése mellett. Az értékes tájkarakter megmaradását szolgálja a területhasználattal és a telekszerkezettel hosszú távú megőrzése. A tájképvédelmi jelentőségű területeken reklámfelület elhelyezésére szolgáló önálló építmény, felszíni elektromos hálózati vagy hírközlési elem, építmény elhelyezése nem ajánlott. Gondolni kell az éjszakai fényszennyezésre is, a világítás kialakítása során csak lefelé világító megoldásokat alkalmazzunk. A leginkább kiemelendő ilyen jellegű terület a Duna-part, ahol már most megtalálható a megfelelő minimális infrastrukturális kiépítettség ahhoz, hogy pihenőhelyként is szolgálhasson. A térségben jól illeszkedő, fából készült játszótér létesült, valamint egy büfé, egyszerű mellékhelyiséggel. Ez utóbbi megfelelő minőségű fejlesztése, folyóvízzel való ellátása ajánlott.

6

JÓ PÉLDÁK: ÉPÜLETEK, ÉPÍTÉSZETI RÉSZLETEK, KERÍTÉSEK, KERTEK, ZÖLDFELÜLETEK

Az építészeti díszítő megoldások többsége leginkább a helyi mesterek keze nyomát viseli, így a finom, apró részletek is az ő munkájukat, odafigyelésüket dicsérik. A hagyományos parasztházaknál helyenként szépen, visszafogottan kidolgozott oromzatokat találunk, a tető határát időnként téglasorral jelölik. Láthatunk még hagyományos, deszkázott oromfalat is, egy-egy faragott, kivágott mintával. Téglafalás homlokzati kidolgozást tehetős építetők portáin láthatunk, amelyeket leginkább a korabeli hajós családok építettek maguknak, jelentős részben társadalmi pozíciójuk hangsúlyozása céljából. Időnként az oromzat is különleges formát, a kiszögélés helyett íveket kapott. Ma több, szépen felújított téglahomlokzat őrzi ezt a gazdag hagyományt. Szintén a jómódú parasztporták egyik jellegzetessége az íves oromzat, amelyre a faluközpontban láthatunk néhány példát. Dunaegyháza pincesorán több szépen kidolgozott pincelejárót találunk, amelyek mindenképp megővásra méltóak. Ugyanakkor a falu jellegzetessége az udvarokból létesített közvetlen pincelejárát is.

7

JÓ PÉLDÁK: SAJÁTOS ÉPÍTMÉNYFAJTÁK, REKLÁMHORDOZÓK, EGYÉB MŰSZAKI BERENDEZÉSEK

Az utcaképhez a hirdetőtáblák, reklámfelületek, cégérek is ugyanúgy hozzátartoznak, mint az épületek vagy a növényzet. A hirdetés lényege a tájékoztatás, amelyet érdemes úgy elhelyezni, hogy az beleilleszkedjen az utcaképbe. Ha lehetőségünk van szebb településkép megteremtésére, miért ne élénk a lehetőség? A figyelemfelkeltésre ajánlott a hagyományos, visszafogott cégér használata.

FORRÁSOK

Tóth-Szöllős Mihály: Dunaegyháza község története, Dunaegyháza, 1968
www.dunaegyhaza.hu

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

E kézikönyv szerzője köszönetet mond a munka elkészítéséhez nyújtott elengedhetetlen segítségért Szilágyi Istvánnak, Dunaegyháza polgármesterének és Kustár Rozáliának szóbeli közléseikért, illetve a falu múltját összegző jegyzetállomány megismertetéséért. Köszönet illeti még a település aktív lakosait, akik hasznos gondolataikat és észrevételeiket megosztották velünk.

IMPRESSZUM

DUNAEGYHÁZA KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

www.dunaegyháza.hu

dunaegyhaza.pohi@tanet.hu

6323 Dunaegyháza, Mikszáth Kálmán utca 25.

06 78/ 573 020

Polgármester: Szilágyi István

szilagyi.istvan@optanet.hu

Megbízott főpítész: Tárkány-Kovácsné Albicz Ágnes

bariorama@gmail.com

BÁCS-KISKUN MEGYEI TERÜLETFEJLESZTÉSI NONPROFIT KFT.

<http://www.bacskiskun2020.hu/>

info@bacskiskun2020.hu

6000 Kecskemét, Deák Ferenc tér 3.

ügyvezető igazgató: Kicsiny László

szakértő: Mess Gabriella

FELELŐS SZERKESZTŐK:

Csiky Judit, Móri Levente, Veczán Zoltán

Archikom Média Kft.

www.archikom.hu

info@archikom.hu

SZÖVEG: Bán Dávid Phd.

FOTÓ: Pethő Balázs

GRAFIKAI TERVEZÉS: Szőnyeg-Szegvári Eszter

NYELVI LEKTOR: Harmati-Pap Veronika

Dunaegyháza, 2017.